

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

2010

ΚΕΙΜΕΝΟ

Γιώργου Ιωάννου
Στου Κεμάλ το Σπίτι

Δέν ξαναφάνηκε ή μαυροφορεμένη εκείνη γυναίκα, πού έρχόταν στό κατώφλι μας κάθε χρονιά, τήν εποχή πού γίνονται τά μούρα, ζητώντας μέ ευγένεια νά τής δώσουμε λίγο νερό απ' τό πηγάδι τής αυλής. Έμοιαζε πολύ κουρασμένη, διατηροῦσε όμως πάνω της ίχνη μιᾶς μεγάλης ἀρχοντικής ὁμορφιάς. Καί μόνο ὁ τρόπος πού έπιανε τό ποτήρι, έφτανε γιά νά σχηματίσει κανείς τήν ἐντύπωση πώς ή γυναίκα αὐτή στά σίγουρα ἦταν μιᾶ ἀρχόντισσα. Δίνοντάς μας πίσω τό ποτήρι, ποτέ δέν παρέλειπε νά μᾶς πει στά τουρκικά τήν καθιερωμένη εὐχή, πού μπορεῖ νά μήν καταλαβαίναμε ἀκριβώς τά λόγια της, πιάναμε όμως καλά τό νόημά της: «Ο Θεός νά σᾶς ἀνταποδώσει τό μεγάλο καλό». Ποιό μεγάλο καλό; Ίδέα δέν εἶχαμε.

Καθόταν ἤσυχα γιά ὥρα πολλή στό κατώφλι τής αυλής, κι ἀντί νά κοιτάζει κατά τό δρόμο ἢ τουλάχιστο κατά τό πλαϊνό σπίτι τοῦ Κεμάλ¹, αὐτή στραμμένη ἔριχνε κλεφτές ματιές πρός τό δικό μας σπίτι, παραμιλώντας σιγανά. Πότε πότε ἔκλεινε τά μάτια καί τό πρόσωπό της γινόταν μακρινό, καθώς συλλάβιζε ὀνόματα παράξενα. Έμεῖς, πάντως, δέν παραλείπαμε νά τής δίνουμε μούρα απ' τήν ντουτιά², ὅπως ἄλλωστε δίναμε σ' ὅλη τή γειτονιά καί σ' ὅποιον περαστικό μᾶς ζητοῦσε. Ἡ ξένη τά ἔτρωγε σιγανά, ἀλλά μέ ζωηρή εὐχαρίστηση. Δέ μᾶς φαινόταν παράξενο πού τής ἄρεζαν τά μούρα μας τόσο πολύ. Τό δέντρο μας δέν ἦταν ἀπό τίς συνηθισμένες μουριές, απ' αὐτές πού κάνουν ἐκεῖνα τά ἄνοστα νερουλιάρικα μούρα. Τό δικό μας ἔκαμνε κάτι μέγала, ξινά σά βύσσινα, καί πολύ κόκκινα στό χρώμα. Ἦταν δέντρο παλιό καί τεράστιο, τά κλαδιά του ξεπερνοῦσαν τό δίπατο σπίτι μας. Μοναχά ἓνα κακό εἶχε· τά φύλλα του ἦταν σκληρά καί οἱ μεταξοσκώληκές μου δέν μπορούσαν νά τά φᾶνε. Ἦταν, πάντως, δέντρο φημισμένο σ' ὅλο τό Ἰσλαχανέ³ κι ἀκόμα πιό πέρα.

Τήν πρώτη φορά πού εἶχε καθίσει ή ἄγνωστη γυναίκα στό κατώφλι μας, δέ σκεφτήκαμε νά τής προσφέρουμε μούρα, ὅμως σέ λίγο μᾶς ζήτησε ή ἴδια λέγοντας πώς ἤθελε νά φυτέψει τό σπόρο τους στόν μπαχτσέ⁴ της. Έφαγε μερικά καί τά ὑπόλοιπα τά ἔβαλε σ' ἓνα χαρτί καί ἔφυγε καταχαρούμενη.

-
1. τό πλαϊνό σπίτι τοῦ Κεμάλ: πρόκειται γιά τό σπίτι τοῦ Κεμάλ Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη, ὅπου σήμερα στεγάζεται τό τουρκικό προξενεῖο.
 2. ντουτιά: η συκομουριά
 3. Ἰσλαχανέ: περιοχή της Θεσσαλονίκης (τουρκ. σωφρονιστήριο)
 4. μπαχτσέ: περιβολάκι

Τή δεύτερη φορά θά ἦταν κατά τό τριάντα ὀχτώ, δυό χρόνια, πάντως, μετά τήν πρώτη, δέν ἔβαλε μοῦρα στό χαρτί. Κάθισε καί τά ἔφαγε ἕνα ἕνα στό κατώφλι. Φαίνεται πώς ὁ σπόρος ἀπ' τά προηγούμενα εἶχε ἀποδώσει, ἀλλά γιά νά δώσει καί μοῦρα ἔπρεπε, βέβαια, νά περάσουν χρόνια. Τό δέντρο αὐτό, ὅπως ὅλα τά δέντρα πού μεγαλώνουν σιγά, ζεῖ πολλά χρόνια καί ἀργεῖ νά καρπίσει.

Ἡ γυναίκα ξαναφάνηκε καί τόν ἐπόμενο χρόνο, λίγο πρὶν ἀπ' τόν πόλεμο. Ὅμως τή φορά αὐτή τῆς προσφέραμε νερό ἀπ' τή βρύση. Ἀρνήθηκε νά πιεῖ τό νερό. Μόλις τό ἔφερε στό στόμα, μᾶς κοίταξε στά μάτια καί μᾶς ἔδωσε πίσω τό γεμάτο ποτήρι. Ἐπειδή τήν εἶδαμε πολύ ταραγμένη, θελήσαμε νά τῆς ἐξηγήσουμε. Ὁ σιχαμένος σπιτονοικοκύρης μας εἶχε διοχετεύσει τό βόθρο τοῦ σπιτιοῦ στό βαθύ πηγάδι. «Τώρα πού σᾶς ἔφερα τό νερό στίς κουζίνες σας, δέ σᾶς χρειάζεται τό πηγάδι», μᾶς εἶχε πεῖ. Ἡ γυναίκα βούρκωσε, δέ μᾶς ἔδωσε ὅμως καμιά ἐξήγηση γιά τήν τόση λύπη της. Γιά νά τήν παρηγορήσουμε τῆς δώσαμε περισσότερα μοῦρα κι ἡ γιαγιά μου τῆς εἶπε κάτι πού τήν ἔκανε νά τιναχτεῖ: «Θά σοῦ τά ἔβαζα σ' ἕνα κουτί, ἀλλά δέ βαστᾶνε γιά μακριά». Καί πράγματι εἶχαμε ἀρχίσει κάτι νά ὑποπτευόμαστε. Τήν ἄλλη φορά εἶδαμε, πώς μόλις ἔφυγε ἀπό μᾶς, πῆγε δίπλα στοῦ Κεμάλ τό σπίτι, ὅπου τήν περίμενε μιά ομάδα ἀπό τούρκους προσκυνητές, πού κοντοστέκονταν στό πεζοδρόμιο. Ἐμεῖς ὡς τότε θαρρούσαμε πώς εἶναι καμιά τουρκομερίτισσα δικιά μας, ἀπ' τίς πάμπολλες ἐκεῖνες, πού δέν ἤξεραν λέξη ἑλληνικά, μιά καί ἡ ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν εἶχε γίνει με βάση τή θρησκεία καί ὄχι τή γλώσσα. Ἡ ἀποκάλυψη αὐτή στήν ἀρχή μᾶς τάραξε. Δέ μᾶς ἔφτανε πού εἶχαμε δίπλα μας τοῦ Κεμάλ τό σπίτι, σά μιά διαρκῆ ὑπενθύμιση τῆς καταστροφῆς, θά εἶχαμε τώρα καί τοὺς τούρκους νά μπερδουκλώνονται πάλι στά πόδια μας; Καί τί ἀκριβῶς ἤθελε ἀπό μᾶς αὐτή ἡ γυναίκα; Πάνω σ' αὐτό δέν ἀπαντήσαμε, κοιταχτήκαμε ὅμως βαθιά ὑποψιασμένοι. Καί τά ἐπόμενα λόγια μας ἔδειχναν πώς ἡ καρδιά μας ζεστάθηκε κάπως ἀπό συμπάθεια κι ἐλπίδα. Εἶχαμε κι ἐμεῖς ἀφήσει σπίτια κι ἀμπελοχώραφα ἐκεῖ κάτω.

Ἡ τουρκάλα ξαναφάνηκε λίγο μετά τόν πόλεμο. Ἐμεῖς καθόμασταν πιά σέ ἄλλο σπίτι, λίγο παραπάνω, ὅμως τήν εἶδαμε μιά μέρα νά κάθεται κατατσακισμένη στό κατώφλι τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ μας. Ὁ πρῶτος πού τήν εἶδε, ἦρθε μέσα καί φώναξε: «ἡ τουρκάλα!» Βγήκαμε στά παράθυρα καί τήν κοιτάζαμε μέ συγκίνηση. Παραλίγο νά τήν καλέσουμε ἀπάνω στό σπίτι – τόσο μᾶς εἶχε μαλακώσει τήν καρδιά ἡ ἐπίμονη νοσταλγία της. Ὅμως αὐτή κοίταζε ἀκίνητη τήν κατάγυμνη αὐλή καί τό ἔρημο σπίτι. Μιά ἰταλιάνικη μπόμπα⁶ εἶχε σαρώσει τήν ντουτιά κι εἶχε ρημάξει τό καλοκαμωμένο ξυλόδετο σπίτι, χωρίς νά καταφέρει νά τό γκρεμίσει.

6. Μιά ἰταλιάνικη μπόμπα: αναφέρεται στον ελληνο-ιταλικό πόλεμο (1940-1941)

Δέν τήν ξανάδαμε ἀπό τότε. Ἦρθε – δέν ἦρθε, ἄγνωστο. Ἄλλωστε καί νά ῥχότανε δέ θά ἴβρισκε πιά τό κατώφλι μέ τό ἀφράτο μάρμαρο γιά νά ξαποστάσει. Τό σπίτι εἶχε ἀπό καιρό παραδοθεῖ σέ μιά συμμορία ἐργολάβων καί στή θέση του ὑψώθηκε μιά πολυκατοικία ἀπ' τίς πιό φρικαλέες. Τώρα ἐτοιμάζονται νά τήν γκρεμίσουν οἱ γελοῖοι. Ποιός ξέρει τί μεγαλεπήβολο σχέδιο συνέλαβε πάλι τό πονηρό μυαλό τους.

Ἄν γίνει αὐτό, θά παραφυλάγω νύχτα μέρα, ἰδίως ὅταν τό σκάψιμο θά ἔχει φτάσει στά θεμέλια, κι ἴσως μπορέσω νά ἐμποδίσω ἤ τουλάχιστο νά καθυστερήσω τό χτίσιμο τοῦ νέου ἐξαμβλώματος⁷. Τήν προηγούμενη φορὰ εἶχε βρεθεῖ ἐκεῖ στά βάθη ἕνα θαυμάσιο ψηφιδωτό, πού ἄρχιζε ἀπ' τό οἰκόπεδο τοῦ δικοῦ μας σπιτιοῦ καί συνεχιζόταν πρὸς τό σπίτι τοῦ Κεμάλ. Τό ψηφιδωτό αὐτό οἱ δασκαλεμένοι ἐργάτες τό σκεπάσανε γρήγορα γρήγορα γιά νά μὴν τοὺς σταματήσουν οἱ ἀρμόδιοι. Πάντως, τίς ὥρες πού τό ἔβλεπε τό φῶς τοῦ ἡλίου, γίνονταν διάφορα σχόλια ἀπ' τήν ἔκθαμβη γειτονιά. Ὅλοι μιλοῦσανε γιά τήν ὁμορφιά καί τήν παλιά δόξα, μὰ ἀνάμεσα στά δυνατά λόγια καί τίς φωνές, ἄκουσα μιά γριά νά σιγολέει: «Στό σπίτι αὐτό καθόταν ἕνας μπέης, πού εἶχε μιά κόρη σάν τὰ κρύα τὰ νερά. Κυλιόταν κάτω, ὅταν φεύγανε, φιλοῦσε τό κατώφλι. Τέτοιο σπαραγμό δέν ματαεῖδα».

7. ἐξαμβλωμα: ἔκτρωμα, κάθε τι το τερατώδες ἢ κακότεχνο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Ο Γ. Ιωάννου αντλεί τα θέματά του κυρίως από **τα παιδικά του χρόνια, τον κόσμο της προσφυγιάς, τον πόλεμο, τη Θεσσαλονίκη, τον τρόπο ζωής των απλών ανθρώπων**. Για καθεμιά από τις παραπάνω περιπτώσεις να γράψετε ένα αντίστοιχο παράδειγμα μέσα από το κείμενο.

Μονάδες 15

B1.α) Ο Αναστάσης Βιστωνίτης παρατηρεί ότι στα πεζογραφήματα του Γ. Ιωάννου «**ο αφηγητής είναι η κυρίαρχη ατομική συνείδηση**». Να αναφέρετε δύο στοιχεία που μπορούν να στηρίξουν την άποψη αυτή, καθώς και ένα παράδειγμα μέσα από το κείμενο, για καθένα από αυτά. (Μονάδες 8)

β) Να επισημάνετε στο κείμενο τα τρία βασικά **χρονικά επίπεδα** πάνω στα οποία οργανώνεται η αφήγηση και να τα σχολιάσετε συνοπτικά με αναφορές στο κείμενο. (Μονάδες 12)

Μονάδες 20

B2.α) Να ερμηνεύσετε το νόημα των μεταφορών: **κλεφτές ματιές** (§ 2^η), **κάθεται κατατσακισμένη στο κατώφλι** (§ 6^η), **είχε μαλακώσει την καρδιά** (§ 6^η), **κατάγυμνη αυλή** (§ 6^η), **αφράτο μάρμαρο** (§ 7^η). (Μονάδες 10)

β) Στην 7^η παράγραφο: «**Δεν την ξανάδαμε από τότε ... μυαλό τους**», να εντοπίσετε την ειρωνεία του αφηγητή και να σχολιάσετε σύντομα τη σκοπιμότητά της. (Μονάδες 10)

Μονάδες 20

Γ1.α) Σε κάθε επίσκεψή της στο σπίτι η γυναίκα παραμένει στο κατώφλι της αυλής. Να εξηγήσετε σε μία παράγραφο τους λόγους της παραμονής της στο συγκεκριμένο χώρο. (Μονάδες 12)

β) «**ἀνάμεσα στά δυνατά λόγια καί τίς φωνές, ἄκουσα μιά γριά νά σιγολέει: “Στό σπίτι αὐτό καθόταν ἕνας μπέης, πού εἶχε μιά κόρη σάν τά κρούα τά νερά. Κυλιόταν κάτω, ὅταν φεύγανε, φιλοῦσε τό κατώφλι. Τέτοιο σπαραγμό δέν ματαεῖδα”**»): Να σχολιάσετε σε μία παράγραφο το περιεχόμενο του ανωτέρω αποσπάσματος. (Μονάδες 13)

Μονάδες 25

Δ1. Να συγκρίνετε, ως προς το περιεχόμενο, το πεζογράφημα του Γ. Ιωάννου «Στου Κεμάλ το Σπίτι» με το απόσπασμα που ακολουθεί από την «Απογραφή ζημιών» του ίδιου συγγραφέα.

Μονάδες 20

Δίπλα στό «Ἀκρόπολις» καί μέχρι τήν ὁδό Πλάτωνος ἦταν στή σειρά σπίτια μικρά καί παμπάλαια, ὅπου μέχρι καί τήν Κατοχή κατοικοῦσαν οἰκογένειες Ἑβραίων. Αὐτά, μέ τό ξενοδοχεῖο μαζί, σχημάτιζαν τή βορινή πλευρά τῆς πλατείας, πού σήμερα ὀνομάζεται «Μακεδονομάχων». Τά Σάββατα γριές Ἑβραίισες, μέ τίς πατροπαράδοτες ἀτλαζένιες¹ φορεσιές τῆς Καστίλλιας, στεκόντουσαν στίς ἐξώπορτες μέ σταυρωμένα τά χέρια, γιά νάπεράσει ἡσυχά καί ἀναμάρτητα ἡ ἅγια ἀργία². Τά σπίτια αὐτά, ἂν δέν εἶχαν προλάβει νά τά κατεδαφίσουν οἱ ἐργολάβοι, θά τά κατεδάφιζαν τώρα ὅπωςδήποτε οἱ στρατιωτικές μπουλντόζες, σέ συνεργασία, βέβαια, μέ τούς πολιτικούς μηχανικούς καί τούς ἄλλους σπουδαίους, πού δέν ξέρω τί νά πῶ, ἀλλά σάν πολύ εὐκόλα, προκειμένου γιά παλαιά σπίτια, σημειώνουν τήν ἔνδειξη «κατεδαφιστέον». Θαρρεῖς καί τό θεωροῦν ὅλοι τους εὐκαιρία νά ἐξωραΐσουν τήν πόλη κατά τά γοῦστα τους καί τά πρότυπά τους, ἀπαλλάσσοντάς την ἀπό τίς ἐνοχλητικές αὐτές παλιατσαρίες³, πού πλαισιώνουν, καί πολύ ταιριαχτά μάλιστα, τά βυζαντινά μνημεῖα καί τούς χώρους τῆς παλαιᾶς ζωῆς. Ἔτσι σαρώθηκε σιγά σιγά, ἀπό χρόνια, ὅλη ἡ παλιά γειτονιά ἡ γύρω ἀπό τή Ροτόντα, δηλαδή ἡ παλιά ἑλληνική συνοικία τῆς Καμάρας, αὐτή πού ἔδινε τόν τόνο καί τά ἐπιχειρήματα, καί ἀφέθηκε ὁ τόπος ἐλεύθερος γιά νά φωτογραφίζουν οἱ τουρίστες μέ ἄνεση τή Ροτόντα.

(Γιώργου Ιωάννου, «Απογραφή ζημιών», ἀπό τή συλλογή *Το δικό μας αἷμα*, 1980)

-
1. ατλαζένιες: γυαλιστερές
 2. ἅγια ἀργία: ἐννοεῖ τήν ἡμέρα του Σαββάτου, ἡμέρα ἀργίας γιά τούς Ἑβραίους
 3. παλιατσαρίες: σύνολα παλαιῶν, φθαρμένων ἢ καί ἀχρηστων ἀντικειμένων

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Οι απαντήσεις είναι ενδεικτικές.

A1.

- Ο συγγραφέας αντλεί τη θεματολογία του από τις αναμνήσεις των παιδικών του χρόνων. Αυτό επιβεβαιώνεται στο σημείο που κάνει λόγο για τη φημισμένη μουριά της αυλής του σπιτιού τους κι αναφέρει πως προσπαθούσε ανεπιτυχώς να ταΐσει τους μεταξοσκώληκες, τους οποίους εξέθρεφε προφανώς ως παιδί: «Μονάχα ένα κακό είχε· τα φύλλα του ήταν σκληρά και οι μεταξοσκώληκές μου δεν μπορούσαν να τα φάνε».
- Ο κόσμος της προσφυγιάς έρχεται στο προσκήνιο στο σημείο που ο αφηγητής, αφού διαπιστώνει την τουρκική καταγωγή της γυναίκας, καταγράφει τα κριτήρια με βάση τα οποία έγινε η ανταλλαγή των πληθυσμών: «Εμείς ως τότε θαρρούσαμε πως είναι καμιά τουρκομερίτισσα δικιά μας ... μια και η ανταλλαγή των πληθυσμών είχε γίνει με βάση τη θρησκεία και όχι τη γλώσσα».
- Το θέμα του πολέμου εμφανίζεται στο κείμενο στο σημείο που ο αφηγητής αναφέρεται στην καταστροφή του παλιού σπιτιού του: «Μια ιταλιάνικη μπόμπα είχε σαρώσει την ντουτιά κι είχε ρημάξει το καλοκαμωμένο ξυλόδετο σπίτι, χωρίς να καταφέρει να το γκρεμίσει».
- Ο χώρος της Θεσσαλονίκης είναι το σκηνικό των περισσότερων κειμένων του Ιωάννου. Αυτό επιβεβαιώνεται και στο συγκεκριμένο πεζογράφημα, καθώς η ιστορία εξελίσσεται στη γειτονιά όπου βρίσκεται το σπίτι του Κεμάλ Ατατούρκ, σημερινό τουρκικό προξενείο, στη συνοικία “Ίσλαχανέ”.
- Όσο για τον τρόπο ζωής των απλών ανθρώπων, αποτυπώνεται στο σημείο που ο αφηγητής καταγράφει τη φιλόξενη διάθεση της οικογένειάς του προς την τουρκάλα και κάθε περαστικό, έτσι όπως αυτό φαίνεται από την προσφορά των μούρων: «Εμείς πάντως δεν παραλείπαμε να της δίνουμε μούρα απ’ την ντουτιά, όπως άλλωστε δίναμε σ’ όλη τη γειτονιά και σ’ όποιον περαστικό μας ζητούσε».

B1. α) Ο Ιωάννου κάνει μια λογοτεχνία αποτυπώσεων και η μνημονική διαδικασία που χρησιμοποιεί διαφοροποιείται ριζικά σε σχέση με τους πεζογράφους που προηγήθηκαν. Η μνήμη εδώ είναι η κοίτη του πεζογραφικού υλικού. Ο αφηγητής είναι η κυρίαρχη ατομική συνείδηση για αυτό και η αφήγηση που κατά κύριο λόγο γίνεται σε πρώτο πρόσωπο, έχει ένα χαρακτήρα καταγραφικό και κάποτε χρονογραφικό. Η χρήση του πρώτου προσώπου και των αποτυπώσεων, η ανάκληση μέρους του μνημονικού υλικού καθώς και η απόδοσή του μέσω της καταγραφής ορίζουν το πλαίσιο και την καταγραφή της εμπειρίας.»(Αναστάσης Βιστωνίτης, ΟΕΔΒ, σελ. 376). Στο πεζογράφημα «Στου Κεμάλ το σπίτι» η αφήγηση διεκπεραιώνεται σε α’ πληθυντικό πρόσωπο και το πρόσωπο του αφηγητή αφομοιώνεται από το συμπεριληπτικό α’ πληθυντικό της οικογένειας του σπιτιού, της κοινωνίας της πόλης. Αποτελεί το συλλογικό υποκείμενο που βρίσκει φωνή στη μορφή της κυρίαρχης ατομικής συνείδησης όπως σχολιάζει ο Βιστωνίτης. Αυτό είναι εμφανές στο απόσπασμα «Εμείς πάντως, δεν παραλείπαμε να της δίνουμε μούρα... μας ζητούσε». Ως συνέπεια της επιλογής του πρώτου προσώπου το πεζογράφημα αποκτά χαρακτήρα καταγραφικό της συλλογικής μνήμης ή κάποτε χρονογραφικό, όπως το δείχνει το απόσπασμα: «Εμείς ως τότε θαρρούσαμε πως είναι καμιά τουρκομερίτισσα... και όχι τη γλώσσα».

β) Στα πεζογραφήματα του Ιωάννου καταγράφεται σύνθεση παρόντος-παρελθόντος και γενικότερα διαφορετικών χρονικών στιγμών σύμφωνα με την προσωπική αίσθηση του κάθε αφηγητή. Στα κείμενα που γράφονται με βάση την ιστορική αντίληψη του χρόνου η αφήγηση αρχίζει από κάποιο σημείο του παρελθόντος, προχωρεί χρονολογικά ή με άλματα, προς όλο και μεταγενέστερες στιγμές και κάπου τελειώνει (Γ. Αράγης, ΟΕΔΒ, σελ. 378). «Στου Κεμάλ το σπίτι» η αφήγηση διακτινίζει την ιστορία του κειμένου σε διαφορετικά χρονικά επίπεδα. Μπορούμε να διακρίνουμε έτσι το χρονικό επίπεδο της αφήγησης (παρόν της αφήγησης), το χρονικό επίπεδο του κυρίως αφηγημένου υλικού των επισκέψεων της γυναίκας και το χρονικό επίπεδο της εκβιαστικής αποχώρησής της από το σπίτι. Πιο αναλυτικά το παρόν της αφήγησης και ιστορίας καλύπτει τις δεκαετίες 1960-1970, όπου καταγράφεται το γκρέμισμα του παλιού σπιτιού και η ανύψωση πολυκατοικιών. «Δεν την ξανάδαμε από τότε...το πονηρό μυαλό τους». Το παρελθόν των επισκέψεων της γυναίκας καλύπτει τις δεκαετίες 1930-1940. «Την πρώτη φορά...καταφέρει να το γκρεμίσει». Τέλος το αιώτερο παρελθόν συμπίπτει με την αποχώρηση της γυναίκας κατά την ανταλλαγή των πληθυσμών (δεκαετία 1920). «Στο σπίτι αυτό...δεν ματαείδα».

B.2. α) Η πρώτη μεταφορική φράση «κλεφτές ματιές», δηλαδή φευγαλέες, αποδίδει την περίεργη, αποσπασματική και γεμάτη μυστήριο συμπεριφορά της γυναίκας, που προξενεί το ενδιαφέρον και την προσοχή. Αυτό επιτείνεται από το γεγονός ότι αδιαφορούσε για την κίνηση στο δρόμο, ακόμα και για το γνωστό πλαϊνό σπίτι καταγωγής του Κεμάλ και επικεντρωνόταν αποκλειστικά στο ταπεινό σπίτι του αφηγητή.

Η φράση «κάθεται κατατσακισμένη στο κατώφλι» δείχνει τη συναισθηματική της συντριβή ως συνέπεια της καταστροφής και της ερήμωσης του χώρου. Παρατηρούμε δηλαδή ότι η γυναίκα στεκόταν αμίλητη και κοιτούσε τα χαλάσματα. Από το παρελθόν, το δικό της παρελθόν δεν είχε απομείνει τίποτα, ούτε το ξύλινο σπίτι με την αυλή του ούτε το πηγάδι, ούτε και η φημισμένη μουριά.

«Είχε μαλακώσει την καρδιά»: Παρά την αρχική δυσaréσκεια της οικογένειας του αφηγητή, όταν αντιλήφθηκαν την τουρκική καταγωγή της γυναίκας, στη συνέχεια η στάση τους αλλάζει και τη θέση των αρνητικών συναισθημάτων καταλαμβάνουν τώρα η συμπάθεια και η κατανόηση, η νοσταλγία για τις επισκέψεις της γυναίκας και η συγκίνηση στη θέα της.

«κατάγυμνη αυλή»: Το παλιό σπίτι έχει ολοκληρωτικά καταστραφεί, η μουριά δεν έχει διασωθεί και το πηγάδι δεν έχει πια νερό. Άρα ό,τι δένει τη γυναίκα με το παρελθόν και τις ρίζες της έχει πλέον χαθεί. Επομένως, έχει συντελεστεί η κατάρρευση του παλιού κόσμου αλλά και η απογύμνωση των δικών της συναισθημάτων.

«αφράτο μάρμαρο»: Η εισβολή του μοντέρνου, αστικού τρόπου ζωής πλήττει ανεπανόρθωτα αυθεντικές όψεις του λαϊκού βίου. Το κατώφλι από μάρμαρο, που σε οξύμωρο σχήμα χαρακτηρίζεται «αφράτο», αποτελούσε τόπο συνάθροισης παλιότερα και μετέπειτα παροδικής, σύντομης φιλοξενίας της άγνωστης γυναίκας. Η λέξη «αφράτο» περιγράφει τα συναισθήματα αγάπης και νοσταλγίας της γυναίκας για το παλιό σπίτι, σύμβολο του οποίου είναι το κατώφλι.

β) Η ειρωνεία του αφηγητή εντοπίζεται στις φράσεις «μεγαλεπήβολο σχέδιο» και «πονηρό μυαλό τους». Στόχος της ειρωνείας είναι να καταγγείλει τον οικιστικό ψευδοεκσυγχρονισμό, που ισοπέδωσε τον παλιό κόσμο. Η στάση του απηχεί και τη γενικότερη άποψή του για την άναρχη επέκταση του αστικού περιβάλλοντος, η οποία συντελέστηκε τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες και που επιπόλαια ταυτίστηκε τότε με την ανάπτυξη και την κοινωνική πρόοδο.

Γ1. α) Η μυστηριώδης γυναίκα προτιμούσε να κάθεται στο κατώφλι της αυλής, καθώς από εκεί μπορούσε να ρίχνει «κλεφτές ματιές» προς το σπίτι της οικογένειας του αφηγητή, αυτό που κάποτε ήταν δικό της σπίτι. Στο ίδιο αυτό κατώφλι, όπως αποκαλύπτεται από τη φωνή της γερόντισσας στις τελευταίες σειρές του πεζογραφήματος, είχε θρηνήσει σπαραχτικά την υποχρεωτική φυγή από την πόλη της Θεσσαλονίκης και το σπίτι της. Είναι φανερό λοιπόν πως ο συγκεκριμένος χώρος είναι φορτισμένος συναισθηματικά για την ηρωίδα του κειμένου με έντονες μνήμες από το παρελθόν. Μοιάζει να κρατά αναλλοίωτη στη μνήμη της την τελευταία εικόνα του αποχωρισμού από το σπίτι της και ταυτόχρονα να μην τολμά να κάνει ένα βήμα προς το εσωτερικό της αυλής του σπιτιού. Το κατώφλι λειτουργεί σαν ένα αόρατο και ταυτόχρονα απροσπέραστο σύνορο για τη γυναίκα, όπως τα σύνορα που χώρισαν τους πρόσφυγες από τα μέρη τους. Η νοσταλγία και ο πόνος λοιπόν της γυναίκας φαίνεται και από το γεγονός της παραμονής της στο κατώφλι της αυλής.

β) Η αποκάλυψη του ψηφιδωτού στάθηκε η αφορμή για τη **λύση του μυστηρίου** σχετικά με την άγνωστη γυναίκα. Μέσα στο πολύβουο πλήθος της γειτονιάς ο αφηγητής απομονώνει και μεταφέρει αυτολεξεί τα ψιθυριστά λόγια μιας γερόντισσας, απομεινάρι και αυτή του παρελθόντος. Στο παλιό σπίτι του αφηγητή έμενε ένας μπέης με μια πανέμορφη κόρη, η οποία, όταν αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πόλη, κυλιόταν στο κατώφλι σπαραχτικά, θρηνώντας για την υποχρεωτική φυγή. Η μυστηριώδης λοιπόν τουρκάλα με την ευγενική συμπεριφορά και εμφάνιση ήταν προφανώς η κόρη αυτή του μπέη, η οποία ερχόταν σε τακτά διαστήματα και επισκεπτόταν με έκδηλη νοσταλγία την περιοχή και το σπίτι που μεγάλωσε. Η ευγνωμοσύνη προς την οικογένεια του αφηγητή οφειλόταν στη φιλόξενη τους διάθεση, αλλά κυρίως στο γεγονός πως αυτοί διατήρησαν μέχρι τον πόλεμο το παλιό σπίτι με την αυλή του, το φημισμένο δέντρο και το πηγάδι κατά το δυνατόν άθικτα, διατήρησαν δηλαδή ζωντανό ένα κομμάτι από το νεανικό παρελθόν της γυναίκας. Μαζί με το σπίτι χάθηκε αυτό το παρελθόν, χάνεται μια ολόκληρη εποχή με τα αντικείμενα, τους χώρους της και τους ψυχικούς δεσμούς που δημιουργούν οι άνθρωποι με αυτούς. Η άγνωστη γυναίκα στον πρώτο αποχωρισμό της εκδήλωνε γοερά τη συντριβή της, ενώ μετέπειτα, όταν στις επισκέψεις της έβλεπε σταδιακά να ξεθεμελιώνεται η αίσθηση του δικού της παρελθόντος στο σπίτι αυτό, η ταραχή και η πικρία την κυριεύαν. Κι όπως η γυναίκα αποχωριζόταν το χώρο και τις εικόνες των νεανικών της χρόνων, έτσι κι ο αφηγητής μοιάζει με πόνο να αποχωρίζεται γενικότερα τον παλιό κόσμο και τις συνήθειές του, που υποχωρούν ολότελα ηττημένοι μπροστά στη βίαιη εισβολή της νέας εποχής.

Δ1. Ανάμεσα στα δύο κείμενα διαπιστώνουμε τις ακόλουθες ομοιότητες:

- Στον πυρήνα και των δύο πεζογραφημάτων βρίσκεται μια βασική αντίθεση, αυτή της άμεσης σύγκρισης ανάμεσα στο παρελθόν, που σχετίζεται με τη γνησιότητα, την καλαισθησία και τις αυθεντικές σχέσεις είτε μεταξύ ανθρώπων είτε μεταξύ των ανθρώπων και του υλικού χώρου που τους περιβάλλει, και ανάμεσα στο παρόν, που αντιστοιχεί στην ισοπέδωση του παλιού κόσμου.
- Το παλιό σπίτι με τη μουριά και το πηγάδι, που συναντάμε «Στου Κεμάλ το σπίτι» θυμίζει «τα μικρά και παμπάλαια στη σειρά σπίτια» της «Απογραφής ζημιών». Και στις δύο περιπτώσεις τα σπίτια συμβολίζουν ό,τι δένει τους ανθρώπους με το παρελθόν και τις ρίζες τους.
- Το χρονικό πλαίσιο και των δύο κειμένων είναι παραπλήσιο. Πιο συγκεκριμένα ο αναγνώστης μεταφέρεται στην προπολεμική περίοδο, έτσι όπως αυτή καταγράφεται μέσα από την εικόνα των παλιών σπιτιών, και από την άλλη μεριά στη μεταπολεμική, όπως αυτή αποτυπώνεται στην ακαλαίσθητη εικόνα της σύγχρονης πόλης με το χτίσιμο των πολυκατοικιών («χτίσιμο του νέου εξαμβλώματος» - «Τα σπίτια αυτά ... “κατεδαφιστέον”»).
- Κοινός προφανώς είναι και ο τόπος που εκτυλίσσονται οι αφηγήσεις των δύο πεζογραφημάτων. Πρόκειται για τη Θεσσαλονίκη και αυτό γίνεται αντιληπτό από την αναφορά σε ονομασίες συγκεκριμένων συνοικιών και περιοχών της πόλης («Ισλαχανέ» - «Ροτόντα, Καμάρα»).
- Και στα δύο κείμενα αποτυπώνεται ταυτόχρονα ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της Θεσσαλονίκης, έτσι όπως αυτός καταγράφεται μέσα από την καθημερινότητα, τα ήθη και την συνύπαρξη Χριστιανών, Μουσουλμάνων και Εβραίων «Στου Κεμάλ το σπίτι» και στην «Απογραφή ζημιών» αντίστοιχα.
- Κοινός τόπος και των δύο κειμένων είναι ο ειρωνικός τόνος του αφηγητή, όταν αναφέρεται στο σύγχρονο κόσμο και στην αστικοποίηση («συμμορία εργολάβων» - «οι εργολάβοι θα τα κατεδάφιζαν τώρα ... και τους άλλους σπουδαίους»). Η ειρωνεία προφανώς στοχεύει στο να καταγγείλει την άναρχη και ακαλαίσθητη οικιστική ανάπτυξη.
- Η κατεδάφιση των παλιών σπιτιών αποτυπώνει και την κατεδάφιση του παλιού κόσμου, κόσμο για τον οποίο ο Ιωάννου εκφράζει εύγλωττα τη νοσταλγία του και στα δύο κείμενα.